

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 129 2008

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Otto Fischer (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala, samt även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till Otto.Fischer@littvet.uu.se. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2009 och för recensioner 1 september 2009.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Magnus Ullén.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-26-1

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Elanders Gotab, Stockholm 2009

nings- och undervisningsområdet rätt och litteratur (eller rätt och humaniora som det allt oftare kallas). Dolins *A Critical Introduction to Law and Literature* ger en utmärkt och kritiskt introduktion, vars språkliga och geografiska begränsning kompletteras av *Imaginer la loi* och *The Laws of Love*. Goodrichs arbete ger i sin tur kanske den starkaste argumentationen varför juridiken måste ta sig an de rättstraditioner som den har förträngt både i sin strävan efter vetenskaplighet och i sin rättspositivistiska identifikation med statsmakten.

Leif Dahlberg

Anders Johansson. *Nonfiction*. Glänta. Göteborg 2008.

Det är skillnad på litteratur och Litteratur. Det påstås ibland att det inte är det, eller åtminstone att det inte borde vara det. Men det är det ju: vi kan inte förneka att så är fallet med mindre än att vi implicit erkänner att den skillnad vi vill förneka faktiskt existerar. Vari skillnaden består kan vara svårare att precisera. För det mesta låter vi oss nöja med grova generaliseringar som kategoriserar litteratur i dålig och bra, populär och höglitterär, bred och smal. Det är fullt möjligt att distinktionen är godtycklig; den blir inte mindre fundamental för det. Ändå låtsas vi oftast inte om den.

Anders Johansson visade redan med sin doktorsavhandling, oförglömligt betitlad *Avhandling i litteraturvetenskap*, att han insett vikten av att inte tyst annektera den skillnad mellan litteratur och Litteratur som är så central för litteraturvetenskapen, utan att istället medvetet problematisera den. Med utgångspunkt i Theodor Adornos negativa dialektik och Gilles Deleuzes schizoida litteraturbegrepp läste Johansson Borges noveller, Ekelunds sena aforistik, Noréns Sju tre, Pippi Långstrump, och Bruce Springsteen i ett uttalat försök att sudda ut gränserna mellan högt och lågt, mellan populärkultur och finkultur. Viljan att öppet konfrontera de dogmer som alltför ofta förblir oproblematiserade i svensk litteraturvetenskap var inte att ta miste på, även om det som stod i centrum för undersökningen förvisso fortfarande var texter i ganska traditionell bemärkelse.

Johansson går i den i år utkomna essäsamlingen *Nonfiction* glädjande nog ännu längre. Bland de tio essäerna ryms reflektioner över ämnen som får betraktas som relativt hemtama för litteraturveten-

skapen – som visor, Rimbaud, den svenska samtidsromanen, stilbegreppet, och litteraturvetenskapens forskningspolitiska förutsättningar – men också för sammanhanget avgjort mer aparta ämnen som bruket av en Jesus-robot i Mel Gibsons "The Passion of the Christ," de ideologiska grunderna för den yttrandefrihetsdebatt som fördes i medierna i spåren av Lars Vilks kontroversiella teckning av Muhammed som rondellhund, hur det känns att hata USA, och mordet av en grupp journalister i Uchuraccay 1983 i skuggan av det dåvarande inbördeskriget i Peru. Med så disparata ämnen som utgångspunkt kunde man tro att samlingen ofrånkomligen måste te sig splittrad, men framställningen hålls märkvärdigt väl ihop av en uttalad vilja att "hitta en realitet som döljs av stelnade ideal, ytliga sanningar, falska gränser och gängse anpasslighet" (9). Man läser med ständigt intresse: överlag utgör essäsamlingen en lycklig förening av skarp sinne och polemik. Ändå låter sig *Nonfiction* kanske bäst karaktäriseras som en produktivt problematisk bok: produktiv för att den genom att rikta in sig på vad litteraturen gör istället för att söka fastställa vad den betyder ger ett såväl vitalt som angeläget bidrag till den svenska litteraturvetenskapen; problematisk för att den inte helt lyckas överskrida den fetischering av Litteraturen som den så tydligt vänder sig mot.

I sina bästa stunder visar Johansson en imponerande förmåga att frilägga en narrativ dimension av verkligheten som alltför ofta förblir osedd. Essän om journalistmorden i Peru skulle till exempel vid första anblick lätt kunna förväxlas med ett journalistiskt reportage, en artikel som i likhet med filmerna om folkmordet i Rwanda, säg, inskärper vikten av att lära av historien. Men det visar sig snart att Johansson är ute efter att problematisera just den hållning som föreskriver att "hågkomst, kunskap och information utgör ett skydd mot återupprepning" (171). Istället formar sig essän till en kritik som inser sin egen oförmåga att förstå, och därför avstår från alla försök att förklara det skeddä; avstår från att ens ge vid handen att det skulle finnas något att förstå. I essäns sista stycke står Johansson inför resterna av fyra döda kroppar på åklagarmyndigheten i Huamanga. "Det är bara det att själva kropparna saknas – allt som återstår är kläder, hår och skor. Känslan är märklig: det är som att se gamla stenålderslik, med accessoarer från 1980-talet. Jag tar ett foto" (181). I en situation i vilken det inte längre är möjligt att förstå är kritikern hänvisad till att registrera: framställa en bild som i sin tur kan

bli underlag för tolkning. Uttrycket är kongenialt med det intresse för ”det i litteraturen som inte låter sig analyseras” som annonseras i förordet, vilket Johansson betonar inte är att se ”som en litteraturvetares flykt från litteraturen” utan tvärtom måste förstås som ”ett personligt försök att ställa litteraturen på samma plan som det viktigaste i tillvaron” (9).

Johanssons kärlek till litteraturen är således inte att ta miste på; inte heller att han är skarpt kritisk till det humanistiskt fotade litteraturbegrepp som sedan länge dominerat svensk litteraturvetenskap, eller åtminstone mot ”de petrifierade ideal den bygger på: att humanvetenskaperna förutsätts ha en human grund, som i sig skyddar desamma från varje grundläggande omprövning, och själv undandrar sig allt ifrågasättande” (188). Poängen är inte att den sortens litteraturvetenskap är okritisk, utan tvärtom att kritiken utifrån de förutsättningarna framstår som något sekundärt i förhållande till ett primärt objekt. ”Problemet med det kritiska tänkandet,” konstaterar Johansson med Nietzsche och Deleuze, ”är att dess modus är reaktivt: hur radikalt det än är kommer det alltid att vara sekundärt i förhållande till det som kritiseras. Ett kritiskt tänkande kommer därför alltid att bidra till upprätthållandet av sakernas tillstånd i lika hög grad som till förvandlingen av desamma. All kritik rymmer ett konservativt moment” (200). I opposition mot detta reaktiva förhållningssätt pläderar Johansson istället för en aktiv kritik, det vill säga, en kritik som avvisar det skrivande som presenterar färdiga tankar, för att istället ”nära sig ett skrivande som är tänkande” (10). Rent konkret yttrar sig denna ambition i en tolkningsskeptisk hållning; vad han främst intresserar sig för är ”det i litteraturen som inte låter sig analyseras,” saker som ”att sluta skriva, att slarva, att inte tolka, med mera” (9).

Redan bokens första essä ger ett prov på hur en sådan litteraturkritik kan se ut. Johansson redogör där för den Deleuzianska litteratursyn som ligger till grund för hans projekt genom en betraktelse över ”Björnen sover.” Det är emellertid vare sig visans innehållsliga eller formella egenskaper Johansson intresserar sig för; istället fokuserar han den *situation* i vilken visan är central. Johansson berättar om hur han brukar sjunga ”Björnen sover” för att lugna sina söner och frågar sig vad det är som händer när en visa på så sätt går in i verkligheten och på något förunderligt sätt förändrar dess förutsättningar. Det är knappast visans meningsplan som gör att ”den *fungerar*” (14), som Johansson fram-

håller; att det skulle vara fråga om ett slags kommunikation är också tveksamt, eftersom ”spädbarhet inte ens äger någon medvetenhet om sig självt och världen” (15). Visans lugnande inverkan blir således en illustration av Deleuzes tanke att litteraturens uppgift inte är att *betyda*, utan att *göra*. Därför kan Deleuze sägas ge ”ett alternativ till tolkandet” (14), och Johansson kan med Deleuze beskriva visans funktionalitet i termer av *tillblivelse* (16).

Så långt är Johanssons avvisande av en tolkande strategi produktiv, inte minst för att den anti-hermeneutiska hållningen tillåter honom att öppna upp också andra typer av texter än traditionell litterära sådana för litteraturvetarens perspektiv. I en bemärkelse har Johansson alltså tveklöst tagit ställning för ett litteraturbegrepp med litet ”I”; litteratur definieras inte längre utifrån några inre kvalitetskriterier, utan går att identifiera varhelst litteraturvetaren förstår att läsa dess avtryck.

Men tolkningskepsisen leder samtidigt till att hans uppgörelse med litteraturbegreppet blir ofullständig. Genom alla essäerna gör sig nämligen också en annan litteraturförståelse påmind; kanske tydligast i essän om ”Stil.” Johansson gör här ett tappert försök att ringa in en egenskap hos litteraturen som litteraturvetenskapen ofta anklagas för att negligera, nämligen ”det plan där språket rör vid livet, och det individuella vid det kollektiva.” Likt många andra identifierar Johansson detta plan med stilen. Men för att komma åt denna gäckande stil, hävdar han i polemik mot traditionen, ”är en narratologisk, semiotisk, eller hermeneutisk analys inte tillräcklig, eftersom det avgörande finns på ett annat plan” (82). Som formuleringen ger vid handen blir stilen hos Johansson närmast en mystisk kategori: ett fenomen som är helt avgörande för litteraturens egenart, men som lika fullt inte står att finna på något av de plan som litteraturvetenskapen av tradition uppehåller sig. ”Stil är inte något man övar eller utövar,” heter det sympotiskt, ”utan något man drabbas av genom skrivandets immanenta logik” (85–86). Här framgår klart att Johanssons litteraturbegrepp väsentligen är romantiskt, eller åtminstone romantiserande: litteraturens mål är att skaka om, att rubba våra sinnen – arvet från Rimbaud (som är ämnet för en av de andra essäerna) är påtagligt. Och visst kan väl litteraturen drabba oss ibland, och nog är det härligt när så sker – men är *det* litteraturens uppgift? Är det verkligen, som Johansson tycks mena även om han garderar sig genom att formulera påståendet som en retorisk fråga, ”den effekten littera-

turen (eller konsten i stort) fortfarande söker: att försätta läsaren i ett tillstånd av lidande eller välbehag, av allvarlig hänfördhet? Att rubba henne för ett ögonblick" (95)?

Knappast; vilket den redan anförda essän om "Björnen sover" gör klart för den som till skillnad från Johansson väljer att inte fetsichera litteraturens tillblivande, utan istället söka dess retoriska grundval. Johansson stannar i nämnda essä vid att konstatera att "Något inträffar eller uppstår mellan mig, barnet och sängen" (17), men undanber sig uttryckligen att närmare specificera vad detta är: "Något björnligt? Ett björnbliande? Att försöka sätta ord på detta är på sätt och vis missriktat" (17). Varför då? Det är svårt att se detta påstående om att det finns en dimension av litteraturen som undandrar sig benämning som annat än ett försök att undvika att konfrontera litteraturens konstituerande paradox: eftersom *ingenting* låter sig sägas, finns det *ingenting* som *inte* låter sig sägas; att hävda motsatsen är att förfalla till mysticism.

För visst kan man precisera vad det är som sker när vi använder "Litteratur som sömnmedel," på det sätt som essän om "Björnen sover" beskriver. Den litterära situation Johansson tar sin utgångspunkt i rymmer en inte oväsentlig retorisk dimension: fadern sjunger visan för att lugna sin son, det vill säga för att övertyga barnet om att världen i detta ögonblick är ofarlig. Det som ligger till grund för visans persuasiva kraft – det som gör att den *fungerar*, som Johansson uttrycker det – är att barnet omfamnas av en *diskursiv närvaro*, förmedlad via faderns röst. Men detta måste sägas rent ut för att vi ska bli på det klara med vad litteraturen gör. Exemplet visar ju tydligt att litteraturen tvärtom vad vi gärna tänker oss inte alls är i grunden subversiv, utan att den tvärtom lika gärna primärt kan vara trygghetsskapande. Bara om vi är på det klara med att också detta är en av litteraturens ideologiska funktioner, ger vi oss själva förutsättningen att förstå varför det ofta är nödvändigt att *revolvera mot litteraturen* genom att tolka den.

Nu är det ju möjligt att Johanssons fråga om det inte är litteraturens uppgift att rubba oss inte alls är retorisk utan genuin. Men i så fall är det bara än mer beklagligt att han genom *sin* stil – eller, som jag hellre skulle uttrycka det, genom de retoriska strategier han gör bruk av – valt att likafullt låta den egna diskursen ge vid handen att så är fallet. Så fort Johansson gör bruk av uttryck som "Allt vibrerar, allt svänger" (93), "Något inträffar eller uppstår" (17) – uttryck som söker registrera det för-

menta faktum att stilen försiggår på ett annat plan – vet vi att det är fara på färde: otydligheten signalerar en gräns som Johansson inte vill överskrida. Paradoxalt nog, med tanke på Johanssons manifesta vilja att tematisera litteraturvetenskapens förutsättningar, består denna gräns i en rädsla för att vara självkritisk, att beakta funktionen inte av den text som studeras, utan av den *läsning* genom vilken den konstitueras. Därav det uttryckligen anti-hermeneutiska anslaget: tolkningen förblir hos Johansson ett oläst fenomen.

Om den Deleuzianska utgångspunkten i en mening tycks ha befriat Johansson från den litteraturvetenskapliga dogm som säger att disciplinens uppgift är att tolka den litterära texten, så föreskriver den således samtidigt en anti-hermeneutisk hållning som är svår att betrakta som något annat än en dogm i egen rätt; och denna dogmatism får till konsekvens att Johansson genomgående gör halt just vid den punkt där hans resonemang skulle kunna bli verkligt produktiva. För likt så många andra anti-hermeneutiker lyckas det naturligtvis inte Johansson "att inte tolka" (9). Och liksom hos dessa består förtjänsterna med Johanssons bok inte minst i att han genom att förläsa sig själv att tro att tolkningen kan undvikas kommer att tolka texten på ett annat plan än vad som är brukligt.

Essän "Romanhistoria" är ett talande exempel: Johansson läser fyra samtida svenska författare – Lundell, Hagman, Teratologen, och Lowden – inte för att slå fast vad deras texter betyder, utan för att diagnostisera litteraturens förändrade ställning som sådan i samtiden. Det är en i långa stycken utmärkt essä och ett välbehövligt perspektivskifte, men ansatsen stympas av Johanssons ovilja att erkänna arten av sin egen aktivitet som läsare. Johansson intresserar sig framförallt för den politiska dimensionen i de fyra författarskapen, och har inga problem att visa att den i Lundells och Hagmans fall tenderar att slå knut på sig själv. Lundells rastlösa flykt ger uttryck för en "frustrerad uppgivenhet över vad världen har blivit" (40–41) som befäster den maktlöshet den vill värja sig mot; Hagmans försök att gå utöver den reaktiva position Lundell bejakar, fallerar då han är oförmögen att uppställa ett alternativ till den romanestetik som sätter likhetstecken mellan romanen och en kritisk hållning till världen.

Hos Teratologen finner Johansson däremot ett uttryck som genom ett gränslöst hädande lyckas överskrida det klichémässigt dikotomiska tänkande som vanligtvis ger struktur åt vår världsupp-

fattning, ett uttryck som ”öppnar ett deterritorialiserande begär som river sig ut ur all humanism, moralism, kapitalism, utilitarism och den goda smakens tyranni” (54). Också hos Lowden lokaliserar en möjlighet: hennes *Allt* (2006) upphäver dikotomin mellan det autentiska och det icke-autentiska, och skriver sig på så sätt ”ut ur det reaktiva, agerar istället för att reagera, skriver istället för beskriver” (64).

Det är alltså inte genom att söka etablera vad böckerna säger som Johansson frilägger deras politiska dimension; denna exponeras istället genom att texternas inneboende performativitet tematiserar; det centrala är inte vad texterna betyder, utan vad de gör. Läsningen försiggår inte längre primärt på den enskilda textens nivå; Johanssons egentliga syfte är nämligen inte att utlägga texternas mening, utan att fastställa hur de fungerar i den specifika situation som utpekats av essäns titel, ”Romanhistoria.” Analysen syftar inte till att redogöra för vad eller hur de analyserade texterna betyder, utan till att avtäckta den situation som naturaliserat litteraturens kritiska potential, vilket förklarar det mer uttrerade uttrycket hos Teratologen och Lowden.

Och i princip har Johansson förstås rätt: Teratologen och Lowden besitter en radikalitet som inte återfinns hos Lundell eller Haag. Men han glömmar att beakta att den radikaliteten inte är närvarande i texterna med automatik, utan endast under förutsättning att läsaren – liksom Johansson – tolkar texten; det vill säga, att han eller hon genom sin läsning producerar den radikalitet som finns i texten endast som en potential. Denna glömska får Johansson att blunda för den mer relevanta politiska poängen i sammanhanget, nämligen att långt ifrån alla läsare är förmögna att iscensätta det slags radikala läsning han själv ger ett prov på. Möjligen var det under exempelvis 1800-talet tillräckligt att blott representera världen för att frambringa litteraturens radikalitet. Idag är det emellertid inte längre så: som framgår av Johanssons essä tvingas litteraturen idag för att bevara sin politiska slagkraft in i en så uttrerad position att dess eventuella radikalitet med automatik desarmeras, då den blir tillgänglig endast för en liten intellektuell elit.

Mot den bakgrunden blir det ännu tydligare hur olycklig Johanssons fetischering av stilen som ”ett existensmodus” (82) är. Johanssons utgångspunkt är visserligen förträfflig: hans val av analysobjekt dikteras genomgående av samma neutrala konstaterande som återfinns i essän om ”Björnen sover” – han intresserar sig för de valda texterna för att de i

en eller annan bemärkelse *fungerar*. Men Johansson blir så hänförd av denna omständighet att han inte lyckas undgå frestelsen att förklara textens funktionalitet i termer av en textimmanent egenskap – stil. I sin övertygelse om att ”stilen är det som bryter sönder den skrivande individens hegemoni, och uppenbarar en öppning mot en immanent mångfald” (87) tvingas Johansson själv upprätta en stil, vilket hindrar honom från att närmare analysera sin ursprungliga insikt. För om stilen inte är ”något man övar eller utövar, utan något man drabbas av genom skrivandets immanenta logik” (85–86), så följer givetvis att stilen blir ett fenomen som inte låter sig fångas av en retorisk analys.

Konsekvenserna av denna ovilja att betrakta litteraturen utifrån en retorisk utgångspunkt visar sig inte minst i den i många avseenden förträffliga essän om ”USA-hat,” som inleds med att Johansson utan krusiduller konstaterar att ”Jag är USA-hatare” (136). Det är en rättframhet som vi inte är vana med i akademiska sammanhang, särskilt inte som Johansson gör en poäng av att hatet är personligt och inte enbart gäller USA:s politik, ”utan också Kalle Anka, hela Hollywood, sättet att i den oskyldigaste av komedier göra våldet till något normalt och rättfärdigt, de generande förljugna domstolsscenerna som stoppas in i alla dessa barnfilmer för vuxna, deras automatiserade have-a-nice-day-leenden, deras parader [...]” – för att bara citera en femtedel av den litania över allt som Johansson finner vedervärdigt med USA. Roten till hatet står dock att finna i att USA inte bara är dessa fenomen, utan också den kritik av dem de inbjuder till. Så kommer fenomenet USA precis som det humanistiska litteraturbegreppet att rymma sin egen självkritik, och blir immunt mot verklig kritik.

Vid första anblick kan essän te sig som ett pubertalt uttryck för en oresonlig ensidighet. Men det finns en poäng: ”Hatet drabbas man av” (143) – liksom man ”drabbas av” (85) en stil, som det heter i essän om stil; liksom man drabbas av litteraturen. Och liksom Litteraturen i form av Teratologens och Lowdens uttryck i essän om den svenska samtidsromanen visade sig förmögen att överskrida de begränsningar samtiden instiftar, visar det sig också i denna essä möjligt att med hjälp av Litteraturen överskrida hatets förlamande inverkan. Essän som den ursprungligen publicerades avslutas med att Johansson uppgivet konstaterar att ”Man kan bara hata” (143). I ett första postskriptum slår han dock fast att ambitionen måste vara ”att omvandla det blinda hatet till skarpsynt, verkande vrede” (145).

Den ambitionen förverkligas i ett andra postskriptum, som avslutas med ytterligare en anti-amerikansk litanian. Vid en konferensresa till USA hävdar en etiopisk att USA stagnerat, och Johansson kan inte annat än hålla med:

de tydligaste symptomen på kapitalismens nederlag finns inte i misären [...] utan just i det nordamerikanska överdådets stagnation, lyxens torftighet, teknikens undermålighet: deras värdelösa vägguttag, dagstidningarnas efterblivna layout, lyxhotellreceptionistens hånfullhet, akademikernas vattniga ordbajsande, TV-tablåernas tomhet [etcetera, etcetera]. Upprymd lämnar jag helvetet! (149)

Det är elegant iscensatt: hatet blir en produktiv kraft, en vrede som omsätter sig i skrift. Men transformationen har ett pris: hatet kan bli upprymd vrede endast under förutsättning att författaren ger avkall på en genuint kritisk blick, det vill säga under förutsättning att han avstår från att läsa sin egen aktivitet. Därför manifesterar sig vreden i upprepningens form: suggestionens pris är att kritikern börjar stamma.

Denna upprepning visar tydligt vari det problematiska med Johanssons kritiska praktik består: han vill vara *både* en läsare och en författare, vilket leder till att han i samma ögonblick som han nyktert genomskådar det humanistiska litteraturbegreppet inte kan låta bli att återupprätta det igen genom själva formen på den kritik han valt att utöva. Johansson skriver essäer, eftersom essän på en gång är kritik och litteratur; genom att dubblera som läsare och författare behöver Johansson inte bry sig om att upprätthålla distinktioner som den mellan liv och dikt eller konst och politik, utan kan ta sig an det ämne som förefaller relevant. Det kan i och för sig ses som ett sympatiskt anslag – ett sätt att indirekt tillstå en kärlek till den älskade man älskar alltför djupt för att kunna låta bli att kritisera. Däremot är det tveksamt om strategin låter sig förenas med en litteraturvetenskap som inser nödvändigheten av att ifrågasätta den humanism som av tradition ansetts utgöra dess grundval.

Det paradoxala med Johanssons bok är nämligen att den på en gång är klar över det humanistiska litteraturbegreppets alltigenom ideologiska natur, och samtidigt uppenbart *önskar* att litteraturen ägde de kvaliteter Johansson är klar över att den inte äger: *önskar* att litteraturen var en källa till kritiskt tänkande, eller ännu hellre *var* kritiskt tänkande. Magnus William-Olsson karakteriserade i sin anmeldning av boken i *Aftonbladet* Johanssons

essäistik som vattenkammad: de oborstade idéer han ger uttryck åt är i själva verket uttryck för en längtan att vara den litteratur den kritiserar, och skulle enligt William-Olsson bättre komma till sin rätt som sådan. Jag instämmer med diagnostiken – men inte med den föreslagna kuren. Johansson är inte en oförlöst författare; han är en oförlöst läsare. Hans kärlek till litteraturen – denna *önskan* om att det vi kallar litteratur någonstans per definition borde kunna leva upp till Kafkas ideal om texten som en ishacka – tvingar in hans kritik i en humanistisk kostym som egentligen är alldeles för trång för den insikt den bär på, men till slut står den ändå där som en i raden av välkammade modernismkramare och klämmer i med ett pliktskyldigt: "Leve Litteraturen!" Litteraturen! Allvarligt talat, är det inte dags att vi tar bladet från munnen? Åt helvete med Litteraturen! Ska vi studera nånting är det väl *litteraturen*: berättandet, var och hur det än manifesterar sig?

Problemet med Johanssons bok är således att den tematiserar skrivandet, när det som behövs idag snarare är en tematisering av läsningen, av konsumtionen snarare än produktionen. För att en sådan tematisering ska bli möjlig måste den samtida litteraturvetenskapens normer överskridas i mer radikal bemärkelse än vad som sker i *Nonfiction*. Inget är vunnet med att lösa upp gränsen mellan skönlitteratur och facklitteratur om inte denna upplösning samtidigt innebär ett upphävande av det värdeomdöme som kategoriserar texter som goda och dåliga, som aktiva och reaktiva, som Litteratur och litteratur. Ett sådant upphävande av värdeomdömet åstadkoms givetvis inte av att vi förnekar möjligheten av en principiell skillnad mellan goda och dåliga böcker, utan av att vi aldrig glömmet att skillnaden alltid är ett resultat av vår egen aktivitet, av det sätt vi *läser* litteratur. Att förvandla litteraturvetenskapen till ett varande, en aktivitet som inte bara reagerar utan *är* i egen rätt, är alltså en återvändsgränd, eftersom det innebär att vi kommer längre ifrån, inte närmare, den praktik som ligger till grund för meningsproduktionen.

Johansson visar det egentligen själv: idag behöver vi inte längre Författare, för vilken kritik kan man bedriva utifrån den positionen? Bli nobelpristagare och buga för humanist-Litteraturen, eller bedriva massläst pseudokritik à la Lundell, Marklund, eller Guillou; alternativt förskriva sig till en uterad ideologikritik som Teratologen eller Lowden. Visst kan det vara kul – men hur nödvändiga är sådana projekt? Idag framstår de inte ens som onö-

diga – den utopiska autonomi som Oscar Wilde och Baudelaire och andra esteter prisade hos konsten är idag sedan länge tömd på den revolutionära potential den onekligen hade i ett samhälle där fiktionen fortfarande fungerade som en plats utifrån vilken det närvarande samhällets förutsättningar lät sig omförhandlas.

Idag är, kort sagt, litteraturvetenskapen ett mycket mer angeläget projekt – ett projekt med väsentligt högre kritisk potential – än litteraturen. Eller borde i alla fall vara det; måste bli det. Det underbara med Anders Johanssons bok är att den samtidigt som den avslöjar ohållbarheten i det Litteraturbegrepp den ännu inte frigjort sig från, faktiskt tecknar konturerna av en litteraturvetenskap som hittat fram till det berättande som ligger utanför Litteraturvetenskapens nuvarande synfält.

Magnus Ullén